

GERKESKLOOSTER, DE HERVORMDE KERK

Geschiedenis.

Het dorp Gerkesklooster ontleent zijn naam aan de schatrijke Gerke van Wigheratorp die hier in 1240 een cisterciënzer klooster stichtte. Het klooster kreeg de naam „Jeruzalem“, Het klooster van Gerke speelde een grote rol bij ontginningen, droogleggingen en turfwinning in noord-oost Friesland tot ver in het huidige Groningen. Tot het klooster behoorden tien uithoven, een vrouwenklooster „Galilea“ onder Burum en uitgestrekte landerijen. Na Klaarkamp bij Rinsumageest was Jeruzalem het grootste klooster in Friesland. In 1580 brak de Reformatie door, alle kloosters werden opgeheven. De laatste bewoners van Jeruzalem vluchtten: de abt, dertien monniken en twee lekenbroeders. In 1594 werd het land verkocht en de gebouwen werden afgebroken, op het brouwhuis na. Dit gebouw, uit het begin van de 16de eeuw, werd in 1629 inwendig verbouwd tot hervormde kerk voor het groeiende dorp Gerkesklooster.

Het brouwhuis tot 1629.

Het vrijstaande gebouw bestond uit drie lagen met elk een eigen functie bij het vervaardigen van bier. Eerste laag: een volledig betegelde kelder voor de opslag van water, het eerste ingrediënt van bier. Tweede laag: de eigenlijke brouwerij. Hier stonden de benodigde apparaten zoals een kookinstallatie, vaten, tonnen, pijpleidingen en een schrootmolen voor het ppletten van gerst, het tweede ingrediënt. Derde laag: de droogvloer of eest voor de opslag en het drogen van het derde ingrediënt: de hop.

Het water zal met emmers of met een pomp naar boven zijn gebracht. De hop, vermoedelijk in eigen tuin gekweekt, werd via een trechter in de achterwand naar beneden vervoerd.

De lichtinval van het hele gebouw bestond uit vrij kleine rechthoekige vensters, zowel ter hoogte van de brouwerij als ter hoogte van de droogzolder. Het hoofdproduct van een dergelijke brouwerij was het dunne bier voor dagelijks gebruik. Voor feestdagen, al of niet kerkelijk werd in kleinere hoeveelheden een zwaarder bier vervaardigd. Aangenomen mag worden dat deze brouwerij ook de uithoven en het vrouwenklooster van bier voorzag.

Het brouwhuis na 1629.

Eerste laag: de kelder is nog grotendeels aanwezig maar heeft geen functie meer. De ruimte is zeer ondiep, mogelijk is de vloer van de tweede laag weggebroken en er een meter lager weer aangebracht.

Tweede laag: ongeveer een derde deel van het oppervlak is ingericht als woonhuis, tot 1871 pastorie, tot 1960 kosterswoning. Aan de buitenkant is dit deel te herkennen aan de ingangdeur en de hoge rechthoekige vensters. De woonvertrekken op de begane grond hebben een eenvoudige lage zoldering. Boven zijn enkele slaapvertrekken. In 1974 is dit deel gerestaureerd. Beneden zijn nu een vergaderzaaltje en een aula. Boven is eveneens een vergaderruimte en een ruime zolder.

Het grootste deel van de brouwerij is ingericht als *kerk*.

Aan beide lange zijden zijn hoge laatgotische vensters ingebroken door de rechthoekige ramen. De resterende oude vensters zijn dichtgemetseld. De zoldering van de brouwerij, tevens de droogvloer, werd vervangen door de huidige, hoger gelegen vlakke zoldering, bestaande uit zware balken met eenvoudige klauwstukken.

Het *kerkzaaltje* is sober ingericht: preekstoel en banken uit de late 19de eeuw, een klein pijporgel uit 1979. De enige herinnering aan de brouwerij is de diepe groef aan de achterwand: hier bevond zich de trechter voor de aanvoer van de gedroogde hop.

De derde laag: in 1769 is de oude kap verwijderd, de wanden van de droogzolder zijn afgebroken. De nieuwe kap rust op de muren van kerk en woonhuis.

Het exterieur spreekt voor zichzelf: de grotendeels nog aanwezige waterlijst geeft de hoogte aan van de brouwerij voor 1629, en zonder al te veel moeite zijn de vensters uit die periode terug te vinden. De eenvoudige toren dateert uit de 19de eeuw.

De kerk is omgeven door landerijen. Van de overige kloostergebouwen als kapel, abtshuis, eet- en slaapvertrekken is geen enkel spoor overgebleven. Een mooi verguld hek met opschrift „Gedenkt te sterven“ geeft toegang tot het grote kerkhof. Hier staat een neogotisch baarhuisje en een aardig beeldje van een kind, spelend met een schaap.

G. Yedema
2001

Literatuur:

-Tom van der Meulen - Dorpen aan de grens, Noord-Nederlands bureau voor toerisme, Groningen, 2000.

